

קולנוע וטלוויזיה

פסטיבל קולנוע "ישראלי"?

בפסטיבל הקולנוע הישראלי שהתקיים לפני המלחמה בשדרות מוכת הקאסמים, הוצגו סרטים פוליטיים מגוונים. אך בעוד שהיו שם סרטים מרתקים ומגוונים, הסרטים הפוליטיים-מדיניים הציגו רק את נקודת המבט הפלסטינית בסכסוך האזורי. מעשה מכון?

על רקע מטחי קסאמים בשמי שדרות, התקיים בעיירה הדרומית לפני המלחמה פסטיבל קולנוע, בו נכחו על פי הפרסומים 15 אלף איש.

כתבות נוספות

- ◀ [ההיה או חלמנו חלום - האמת באמנות](#)
- ◀ [אמנות בשרות הפוליטיקה](#)
- ◀ [תעודה מגמתית](#)

את הסרטים הישראליים שהוצגו בפסטיבל ניתן לחלק לסרטים פוליטיים-חברתיים ולסרטים פוליטיים העוסקים בנושא הישראלי-פלסטיני. בסרטים החברתיים הוצגו סיפורים אנושיים בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית בארץ: תושבי דימונה ("שיעור בעקשנות") ונתיבות על רקע הבחירות האחרונות ("בחירות"); עולים מאתיופיה ("סיסאי") ומברית המועצות לשעבר ("לדי СССР"); לוחם שייטת חילוני שחלה בסרטן וחזר בתשובה ("זורם כנהר גדול") ועל הקולנוע החרדי העצמאי ("נשק שחור"); בחור הסובל מגמגום המביים סרט בנושא ("גם וגם") ועוד רבים אחרים. לעומת המגוון שנראה בסרטים אלה, בסרטים הנוגעים לסכסוך הישראלי-פלסטיני – הסיפור שונה לחלוטין.

שקט, יורים

הסרטים העוסקים בסכסוך הישראלי-פלסטיני נוטים לאמץ את נקודת המבט הפלסטינית במפגש בין הצדדים, מציגים את השמאל הרדיקלי באהדה, ואף חותרים מהגישה השמאלית לגישה פרו-פלסטינית, המנסה להכניס לשיח תפישות דו-לאומיות.

בסקירת הסרטים הבאים, שהם מדגם מייצג מהסרטים שהוקרנו בפסטיבל, אין כוונה להתייחס למתמם האסתטית או לאיכויותיהם הקולנועיות, אלא רק לכיוון הפוליטי שהם מסמנים.

היוצר הישראלי דוד בן-שטרית, המגדיר עצמו יהודי-ערבי (בשל מוצאו המזרחי), הציג בפסטיבל שני סרטים. הראשון, "מבעד לרעלת הגלות", עוסק בשלוש נשים פלסטיניות המתארות את "השפעת הגלות הלאומית על הנשים בחברה הפלסטינית", כפי שנכתב בקטלוג הפסטיבל. (יעל מונק סקרה סרטים ישראליים במאמרה 'נשים במסלולי זהות').

סרטו השני של בן-שטרית, "אבי היקר שקט יורים", עוסק בסרבני השמאל הרדיקלי לאורך הדורות, ממלחמת לבנון ועד ימינו אלה. הסרט, כפי שמציין בסיפוק **מבקר הקולנוע מאיר שניצר**, מגלה אהדה למושאי הסרבנים.

את תופעת השב"חיים (השוהים הבלתי חוקיים בישראל) ניתן לבחון מנקודת מבט פלסטינית אנושית של רצונם להתפרנס או זו הישראלית כיוצרת בעיות דמוגרפיות וביטחוניות. הבימאי איציק לרנר בחר בנקודת המבט הפלסטינית בסרטו "הפועלים הקטנים של דהריה". לדברי אהוד אשרי, מבקר הטלוויזיה של "הארץ", לרנר הציג את השב"ח כגיבור. בסרט תיעודי זה על נערים פלסטינים העובדים בבאר שבע, הצופה הישראלי מובל לקונפליקט של נאמנות. "ככל שהוא מתקדם אתה מוצא את עצמך מזדהה עם השב"ח הצעיר נידאל ומאבקו ההרואי נגד כוחות הביטחון הישראליים שמנסים למנוע את כניסתו לישראל ולגדוע את פרנסתו, חלומותיו ותקוותיו", כותב אשרי ומוסיף שמדובר בסרט פוליטי מובהק, במסווה של סיפור אנושי. "נידאל וחבריו מייצגים עם מדוכא, קרבן לכוחות פוליטיים עצומים שמנצלים אותו ומשחקים בגורלו".

את הפסטיבל פתח הסרט "נוזחת אל פואד", (שוטטות הלב), שביים ג'אד נאמן, מרצה בחוג לקולנוע באוניברסיטת תל-אביב. סרט זה מוגדר בחוברת סקירת קולנוע שיצאה לאור לרגל הפסטיבל, כסרט "שנראה כי יירשם בהיסטוריה של הקולנוע הישראלי כסרט הדו-לאומי הראשון". סרט נוסף של נאמן המוקרן בפסטיבל, "הסתכלות על עכו", הוא סרט תיעודי-ניסיוני. מבקרת הקולנוע יעל מונק מציינת כי הסרט "הוא תיעוד פוליטי נדיר אשר הקדים את זמנו ביותר ממובן אחד: ראשית, בעצם עמדתו הביקורתית על מושג העיר המעורבת".

ניתן להתרשם כי מדובר בטכניקת העברת מסרים פוליטיים בכלים אלגוריים וקולנועיים תוך שימוש בסגנון מודרניסטי, ושילוב של גווי שיח שונים: השיח הפוליטי, הרפואי, הפסיכואנליטי והאדריכלי.

יחד עם זאת, המסר הפוליטי הוא ברור. הסרט מאמץ את נקודת המבט הפלסטינית גם במקרה זה. למשל, "סיטואציות ההסתכלות הרפואית/הפסיכיאטרית" המופיעה בסרט "מזוהה עם כיבוש האחר (הערבי) ונישולו מזהותו ומהיסטוריה שלו", כפי שכותבת מונק.

כזה הוא גם הסרט "**באב א-שאמס**", שמנהל סינמטק תל אביב, אלון גרבוז, הגדירו כסרט המטפל בהיסטוריה של העם הפלסטיני בימינו. באמצעות הזיכרון, אומר גרבוז, הוא נע בזמן עד לראשית הסכסוך. "זוהי אודיסיאה, בשני חלקים, של משפחה פלסטינית: החלק הראשון נקרא 'העזיבה' והשני – 'השיבה'.

גם הסרט "הילדים של ארנה" מאת השחקן והבימאי ג'וליאנו מר-חמיס מציג את המציאות מנקודת מבט פלסטינית, ומתאר את שאירע לגן הילדים שהקימה אימו ארנה מר, יהודייה קומוניסטית, שהקימה גן ילדים בג'נין בשנות השמונים. רבים מילדי הגן הפכו לימים למחבלים פעילים.

יועץ זר

את הסיבה להטיה הפרו-פלסטינית, אף ברמת הערעור על עצם קיומו של "הנרטיב" הציוני, יש לחפש אצל האחראים על תוכן הפסטיבל. היוצר אייל סיוון, בימאי סרטים תיעודיים ישראלי שירד לצרפת לפני כעשרים שנה ויוצר בה בשנים האחרונות, נבחר להיות היועץ האמנותי של הפסטיבל.

סיוון הוא יוצר אנטי-ציוני מובהק. סרטיו מתמקדים בפירוק שיטתי של התודעה הציונית מזיכרון השואה - הסרט "יזכור" שעסק בכך, והסרט "הספציאליסט" על משפט אייכמן, בו האחראי על משלוח היהודים למשרפות מוצג כקורבן הנסיבות). בעקבות סרטו זה, נעשתה פנייה ליועץ המשפטי לממשלה לתבוע אותו באשמת זיוף האמת ההיסטורית. במחקר שערך הלל טרייסטר על "**הספציאליסט**", תוך השוואת הצילומים מהמשפט, נקבע שהסרט "רובו ככולו תרמית נלוזה, החל בעבודת עריכה קיצונית וכלה בדיאלוגים מלאכותיים שמעולם לא התרחשו". סיוון גם ביים בהיבט הפלסטיני את הסרט "דרך 181", הבוחן את תוואי הדרך של החלטת החלוקה מ-47' (סעיף 181). רק אדם בעל תפישות אנטי-ציונית מעלה על דעתו לחזור לקווים אלו.

ב-29 ביוני 2006 פורסם בעיתונות כי סיוון הפסיד בצרפת בתביעת דיבה שהגיש נגד הפילוסוף היהודי-הצרפתי אלן פינקלקראוט, על שכינה את סרטו "דרך 181" - "סרט אנטישמי". בראיון שנערך עם פינקלקראוט ב-2003 הוא ביקר את סרטו של סיוון על ההשוואה שנעשתה לדעתו בין השואה לבין היחס שמעניקה ישראל לפלסטינים. השופט הצרפתי דחה את התביעה של הבמאי סיוון וכתב כי "פינקלקראוט העניק ניתוח ביקורתי לעבודותיו של סיוון על עמדותיו הפוליטיות".

הדברים שאמר סיוון לכתב "מקור ראשון", אלישיב רייכנר, **שסקר את הפסטיבל**, הם עדות טובה לתפישותיו: "אני לא אוהב את המושג דו-קיום, כי הוא משדר מציאות של יכולת להתקיים זה בצד זה. אני מדבר על יותר מזה. החזון הוא דו-לאומיות תרבותית שהיא גם דו-לאומיות פוליטית".

קשה להניח שרוב אנשי שדרות יסכימו עם האופן שבו סיוון מגדיר אותם: "רוב האנשים שחיים פה בשדרות הם ממוצא ערבי, ואי אפשר להתעלם מכך". סיוון אף בוחר במונחים של קבוצת השמאל הפוסט-ציונית, 'הקשת הדמוקרטית המזרחית': "אנחנו ממוקמים פה בדרום, בעולם השלישי. ואנחנו לא צריכים להתבייש בזה. אני לא מחפש את ההגמוניה המערבית. כשתשתנה התפיסה ונבין שאנחנו חלק מהמזרח הערבי, נוכל לחיות בשלום זה עם זה".

לטענת סיוון, תושבי שדרות מתגעגעים לימים שבהם ביקרו בעזה, והאשמה במצב הנוכחי מוטלת על ישראל. "אנחנו נמצאים היום במציאות שונה רק בגלל ממשלת ישראל... במשך שנים העיר הזאת הוזנחה, ואף אחד לא התעניין באנשים פה. החמאס נלחם כיום את מלחמתם של תושבי שדרות, ובזכותו הם זוכים להתייחסות".

לדבריו, החמאס אינו נלחם בתושבי שדרות, אלא **למענם**, ולא זו בלבד, אלא שהחמאס נלחם כמובן ב"כיבוש הישראלי". סיוון מגלה הבנה מסוימת לירי לעבר שדרות, גם אם אינו מצדיק אותו: "הקסאמים נופלים על ראשיהם של תושבי שדרות כי הם האנשים שהושמו בפרופריה. אני חושב שיש לעם זכות להילחם על עצמאותו. אני אמנם מתנגד לדרך האלימה שבה זה נעשה, אבל מצד שני אני גם מבין שיש פה מצב שבמשך שנה ושלושה חודשים החמאס נמנע מכל פעולה אלימה. הצבא הישראלי – באמצעות המשך מדיניות החיסולים והחנק הכלכלי – הוא שהצליח להחזיר את החמאס למסלול האלימות. הריבון הישראלי מעדיף את הכוח על פני הדיאלוג, והכול נעשה על גבם של תושבי שדרות". סיוון גם מתנגד לפעילות צבאית: "אני חושב שהכוח הוכיח שהוא לא הפתרון. אני הייתי מוכן להיכנס למשא ומתן עם החמאס".

גם אבנר פיינגלרט, מנהל הפסטיבל ומי שייסד אותו לפני חמש שנים, נותן קרדיט למנהיגי החמאס: "אני מאמין שאיסמאעיל הנייה הוא מנהיג רציני ואפשר לנהל איתו משא ומתן מתקדם על שלום". את פיינגלרט, חבר קיבוץ ברור-חיל, ניתן להגדיר כאיש מחנה הסימטריה, הרואה את התוקפנות הפלסטינית כשווה לתגובת ישראל. "ובכל זאת, אני מציע אלטרנטיבה. כולנו פצועים, כולנו קורבנות של מציאות בלתי נסבלת. באמצעות הפסטיבל אני בעצם אומר: בואו ניתן לבערת היצירה לנצח את אש המלחמה".

האסתטיקה של הטרור

כהמשך טבעי לסרטים המוצגים, זכה הקהל לסימפוזיון בשאלת **האסתטיקה של הטרור**. הדין התנהל כמין חוג רעיוני של השמאל הקיצוני: ג'אד נאמן, אייל סיוון, הבימאי והשחקן ג'וליאנו מר-חמיס, ולצדם אודי אדיב, לשעבר חבר תנועת 'מצפן', שישב בכלא הישראלי על ריגול למען סוריה ומשמש כיום מרצה למדע המדינה. לפאנל הצטרף אבי נשר, ישראלי המביים גם בהוליווד ("סוף העולם שמאלה"), שיצר גם סרט תיעודי-פוליטי.

כתבת Ynet, מירב יודילוביץ', ציינה כי "בשל הרכב הפאנל וההנחיה, גלש הדין משיח על קולנוע לזיוכוח על אידיאולוגיות פוליטיות וסמנטיקה".

ג'אד נאמן, שאמר בשנת 2001 כי "המתנחלים שותים את דמנו", קרא בתחילת הפסטיבל לישראל ללחוץ על הברקסים. "אנחנו נמצאים פה ברגע של התלקחות שאיננה מובנת לי והיא נטולת כל סיבה. מכונת המלחמה של ישראל חזקה. נהגיה צריכים ללחוץ על הברקסים כדי לשנות את מצב העניינים בין ישראלים לפלסטינים. אם לא יעשו כן, מלאך ההיסטוריה ישוב ויראה כאן הרבה הרוגים, פצועים והריסות משני הצדדים... כדאי שנזכור שהפלסטינים הם השכנים שלנו ולא האויבים שלנו ואנחנו חייבים לדבר איתם עד שיצא עשן לבן".

ג'וליאנו מר-חמיס, יוצר הסרט "הילדים של ארנה", התייחס לדברים ואמר: "הטרור קיים בינינו, ואם לא נעבור לפוליטיזציה של האסתטיקה, נישאר עם אסתטיזציה של הפוליטיקה שהיא אוננות". חמיס מצדיק בדרכו הייחודית את הטרור: "התכלית מבחינתי היא התוצאה הסופית של המעשה ולא הרמה האסתטית או המוסרית של פעולה כזו או אחרת. האמצעי היחיד שעומד לרשות עם שנאבק לשחרור נגד טרור של מדינה – הוא גרילה עירונית, נקודה. האחריות המוסרית שלי כקולנוען היא להיות מוסרי, אני מנסה להיות אותנטי לסיפור ואחראי לדימויים שאני מציג. לא ליפול במלכודת שאבי נשר מציב לנו, אלא לחקור את הנרטיב".

אבי נשר ביים את הסרט "זעם ותהילה" בשנות השמונים. הסרט עסק בלוחמי המחתרת של הלח"ו והציגם כגנגסטרים-טרוריסטים לכל דבר ועניין. עיתוי הסרט, מלחמת לבנון, נועד לגלות הבנה לטרוריסטים של הפת"ח באותה עת.

נשר אמר בדיון דברים המגלים הבנה מסוימת לטרור: "המפלט הנוח הוא בהתכתשות אידיאולוגית של מי צודק, אבל בעיני זו בריחה מהצד האפל שלנו. כולם צודקים. היטלר קבע קונטקסט, קבע תירוצי להרג. הלח"ו היה שסתום לצד האפל, ובמידה רבה כשאני מגיע לשדרות, מגיע לי שינחתי עלי קסאמים כי כשאני בחייה בצבא, גם אני יריתי קסאמים על אחרים. יש פה יצר אנושי שאנחנו מנסים לכסות עליו במקום לקבל אותו. והפתרון בעיני הוא קודם כל בהכרה במגבלות האנושיות".

סרטים על ההתנתקות

יש לציין כי מנגד הוקדש גם דיון מיוחד "להתנתקות ומה שאחריה", בהצגת שלושה סרטים: "המטבח של פריימן" (הדר בשן), סיפור אהבה בגיל מאוחר של זוג שנגרז עליו לעזוב את ביתו; "כמו אתרוג" (יהודית דמארי), מעקב אחר משפחה בגן אור בשלוש השנים האחרונות בגוש; וה"האגם שהכזיב" (חיים שדמי), האגם הסודי בגוש אליו היו חומקים זוגות לשם מפלט. הקרנת "סרטי היאריצייט" הללו הוא מעשה אמפתי בתקופה שבה נדמה כי אותם עקורים נשכחו מהתודעה הציבורית.

יחד עם זאת, סרטים אלו אבדו בים הסרטים האנטי-ישראליים והפרו-פלסטיניים. לא הוקרן אף סרט שעסק בתושבי העיר שדרות ומה שעובר עליהם בשנים האחרונות.

יש הטוענים כי המחסור בסרטים פרו-ישראליים המציגים את המציאות מנקודת מבט ישראלית הונחת תוקף ועוצמה דרך סיפורים אנושיים של ישראלים, גיבורים ונפגעים כאחד, אשר אותות המלחמה צרובים בחייהם – נובע ממחסור ביוצרים ישראלים כאלה. מאחר והמצב הזה הולך ומשתנה עם השנים, עקב כניסתם לשוק של בוגרי בי"ס "מעלה" ואחרים, ניתן לשער שהמינון

הפרו-פלסטיני נובע בין היתר מהאחראים על התכנים בפסטיבל. אולי החלפתם תהיה צעד ראשון
למען האיזון המתבקש.

רן פרחי